

[Türk Yurdu, Cilt 15, Sayı:99 (Genel sayı:445), Kasım 1995, sayfa: 9-15.]

MÜSBET BİLİMLER İLE SOSYAL BİLİMLERİN KESIŞTİĞİ BAZI ORTAK NOKTALAR*

Hasan Seçen

Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü, Erzurum

“İnsanlar hangi dünyaya kulak kesilmişse öbürüne sağır”

İsmet Özel [1]

TAKDİM

Müsbet bilimler ile sosyal bilimler birbirlerinin karşıtı bilimler değillerdir. Bilakis aralarında mükemmel bir tamamlayıcılık vardır. Bu çalışma her iki bilim kolunun birbirinden yararlanabileceği bazı örnekleri göstermek için kaleme alınmıştır. Muhakkak ki “ kılıç kuşanan içindir” .

MÜSBET BİLİM, SOSYAL BİLİM

‘Müsbet bilim nedir, sosyal bilim nedir’ sorularına cevap arayalım demeyeceğim. Zira tanımlardan ziyade tasvir ve tefsirin daha anlaşılır olduğunu hepimiz kabul etmeliyiz. Müsbet bilimlerin sahası madde ve enerji , biyolojik bilimlerde canlı-madde ve enerji ilişkileridir. Sosyal bilimlerin sahası ise insan ve toplumdur. Amaçlarımız nelerdir, sorusuna cevap ararsak, bu defa hem müsbet bilimler hem de sosyal bilimler için ortak bir paydada cevabımızı verebiliriz: Yaşadığımız hayatı anlamlandırmak ve yaşadığımız evreni biraz daha yaşanılır kılmak. İnsanın bir yönü madde ve enerjiden müteşekkildir. Bu haliyle yaşadığımız evreni tanımak zorundayız. Bir cemiyet içinde yaşadığımız için bu cemiyetle uyumlu olmaya mecburuz. Uyum halinde değilsek ve cemiyeti değiştirmek amacıyla olan bir inkılapçıysak yine insanı ve toplumu tanımak zorundayız. Onlarla aynı dili konuşmak zorundayız. Psikoloji, sosyoloji, siyaset, tarih, din, ahlak, düşünce açısından muhatap aldığımız cemiyeti tanımak zorundayız. O halde konumuz ne olursa olsun, zülcenaheyn ‘iki kanatlı’ olmak zorundayız. Bir kanadımız müsbet bilgi, diğer kanadımız içtimai ‘sosyal’ bilgi.

BİLİM KANUNLARI, SOSYAL KANUNLAR

Dikkat buyurunuz, fen bilgilerine müsbet bilgi derken diğer bilgiye menfi bilgi demiyoruz. Burada müsbet kelimesi sabit, değişmez, ispatlanabilir gibi anlamlarda kullanılmıştır. Gerçekten gözlem, deney, ölçüm ve çıkarsamalara dayanan müsbet bilimler ispat edilebilir olmak bakımından sosyal bilimlere göre daha şanslılardır. Çünkü bir bilim kanunu ispatlamak için daha az malzeme ve daha az bir zaman yeterlidir. Sosyal bilimler ise bu açıdan daha şansızdır. Çünkü sosyal bilimlerde bir kaideye varabilmek için bazan bir, hatta birkaç insanın ömrü yeterli olmayabilir. Bir sosyal kanuna varmak bazan yüzyılların tecrübesini gerektirebilir. Nice atasözlerimiz sanki bu sosyal kanunları vaz etmek için söylenmiş gibidir:

“Büyük balık küçük balığı yutar”
“Üzüm üzüme baka baka kararır”
“Damlaya damlaya göl olur”
“İnsan oğlu çiğ süt emmiştir”
“Yumuşak sertti aşındırır”
“Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste”.
“Gururlanma padişahım, senden büyük Allah var”

gibi atasözlerimizin hepsi birer sosyal kanundur ve bu atasözleri yüzyılların tecrübesini ihtiva ederler. Bu açıdan bakıldığında sosyal kanunlar fen kanunlarından daha gerçekçidir. Niçin daha gerçekçidir? Çünkü Adem aleyhisselam’dan beri iyi ve kötünün, fazilet ve hatanın ölçüleri hemen hemen hiç değişmemesine rağmen fen bilimlerinde ilmin gelişmesi ile birlikte birçok teori değişmektedir. Burada büyük bir velinin sözünü nakletmek yerinde olur; söz şöyle: **“Her ilmin butlanı, o ilmin müntehasında belli olur”** [2]. Yani bir bilimin yanlışları, o bilim zirveye çıktığında, en ileri noktada belli olur. Bilim tarihinde bilimin ilerlemesi ile değişen nice görüş vardır. Bir örnek olarak ‘maddenin sakımı kanunu’ nundan bahsedelim.

Meşhur kimyacı Lavoisier kimyada ilk kez usta bir şekilde teraziyi kullanmıştır. Aslında bu kullanım bizim sevgili Nasrettin Hocamızın kedi-ciğer hikayesinden pek farklı değildir. Hikaye malum. Hoca’nın eve getirdiği iki okka ciğer Hoca’sız yenilip bitirilir. Hoca eve geldiğinde ise Hoca’nın hanımı ‘ciğerin hepsini kedinin yediğini’ söyler. Hoca hemen koşup kediyi yakalar, kantara koyar, tartar, tam iki okka geldiğini gösterir ve sorar: “Eğer bu kedi ise, ciğer nerede? Eğer bu ciğer ise, kedi nerede?”. Yani var olan birşeyin yok olamayacağına insanlar o zamandan kanidirler. Hocamızın deneyini 1785’te Lavoisier kimyasal tepkimeler için yaptığı zaman bir kanun ortaya koyar. Kimyasal tepkimelerde madde yoktan var, vardan yok olmamaktadır. Maddenin muhafazası, korunması kanunu adıyla ortaya koydukları bu kanun bazı kafaları öyle karıştırır ki, madde artık ‘mutlak varlık’ olarak görülmeye başlanır. 19.Yüzyıl insanının önemli bir kısmı kutsal değerlere karşı şüphe içindedir. Bu görüş, 20. Yüzyıl başlarında Curie’lerin radyoaktiviteyi keşfine ve Einstein’ın madde ve enerji arasındaki bağıntıyı ortaya atmasıyla değişmeye başlar. Einstein’ın $E = m \cdot c^2$ şeklinde ifade ettiği formülle birlikte madde enerjinin yoğunlaşmış bir şekli olarak tanımlanmaya ve artık mutlak varlık olarak görülmemeye başlandı.

Atom teorisi de benzeri bir seyir takip etmiştir. Deneysel bulgulara dayalı olarak ilk defa 1805’te ileri sürülen Dalton atom teorisinde atomların elementlerin bölünemeyen en küçük parçacıkları olduğu ileri sürülüyordu. 19. Yüzyıl sonlarında elektronlar, 20. Yüzyılın ilk yarısında sırasıyla protonlar ve nötronlar keşfedildi. Daha sonra keşfedilen atom altı parçacık o kadar hızla arttı ki şairin

Ortalık mahşer gibi
Kim buranın sahibi

sözüne hak kazandıracak düzeyde dipsiz bir kuyu karşımıza çıktı. Artık bugün için atomu ‘bölünemeyen en küçük parçacık’ olarak değil de ‘bir elementin bölünmeden kimyasal tepkimelere girebilen en küçük parçası’ olarak tanımlıyoruz.

Nicemiz bilgimiz arttıkça daha çok şey bilmediğimizin farkına varırız, veya bazı şeyleri yanlış ve eksik bildiğimizi farkedebiliriz. İlmi bir ışığa, cehaleti de o ışığı çevreleyen karanlığa benzeten örnek ne güzeldir! Işığın gücü arttıkça daha çok karanlık yüzeyle temas edecek, insan da ilmi arttıkça, daha çok bilmediği şey olduğunu farkedecektir. İlkokula gitmeyen bir insan der ki “ateş yakar”. İlkokula giden öğrenci yakıcı hassanın hava olduğunu, ateşin ancak tutuşmayı sağladığını söyler. Ortaokula gidenimiz havanın içindeki oksijen gazını öğrenir. Yakıcı olan oksijendir. Liseye gittiğimizde yanmanın bir yükseltgenme tepkimesi olduğunu ve oksijen gibi diğer elektronegatif elementlerin de yükseltgeyici, dolayısıyla yakıcı olduğunu öğreniriz. üniversiteye geldiğimizde ise artık yanma olayını termodinamik bir bakış açısıyla izah ederiz. Serbest enerjisi eksi olan yani dışarıya enerji salarak oluşan bütün tepkimeler yanma olayı olarak yorumlanabilir. Görülüyor ki ilmimiz arttıkça sebep zannettiğimiz olayların arkasında nice sebepler olduğunu görmekteyiz. Belki yüzyıl sonra termodinamik yasalarıyla da açıklanamayacak nice olaylarla karşılaşılacaktır[3]. Bilimin gerek yatay gerekse dikey olarak ilerlemesi o kadar müthiş bir hızla artmaktadır ki, 21. yüzyılı şimdiden ‘bilgi çağı’ olarak adlandıran birçok bilim adamı vardır. Bu kadar hızlı bir artış içinde fen bilimleri sahasında bilim kanunlarımız olmasa bile, teorilerimiz heyelanlı, kaygan bir arazi üzerinde kurulan binalara benzemektedir.

EVRENİN ÖZETİ İNSAN

Muhakkak ki ‘adetullah’ dediğimiz bilim kanunları kendi mecrasında, sosyal kanunlar da kendi mecrasında sürer gider. İnsanoğlu burada, madde ile mana arasında, fizik kanunları ile sosyal kanunlar arasında orta bir yerde yalpalayıp durur... İnsan, -yükselme örneği olarak peygamberler, sahabiler ve veliler gibi ahlak kahramanları ile düşme örneği hayvandan aşağı “belhüm adal” tipler müstesna-manevi yönüyle de yine orta bir konumda, hayvanla melek arasındadır. Çok enteresandır ki, insan maddi yapısı itibarıyla da yine orta bir konumdadır. Toprakdan yani toprak maddelerinden örülü olan insanoğlu kainatta en küçük maddi varlık olan atom ile güneş arasında orta bir yerdedir. Üslü sayıları hepimiz biliyoruz. Bir insan ortalama olarak 10^{28} atomdan örülüdür. Güneş ise 10^{28} insanın toplam hacmine sahiptir. İnsanın gücü de orta bir konumdadır. Ne rüzgarın önünde bir yapraktır, ne de her şeyi kuşatacak bir güce sahiptir. Burada bir veliden alıntı yapmak istiyorum :

“Etrafin, arzu ve emellerine uyduğu zaman , her şeyi aklınla, ilminle, fenninle, gücünle, kuvvetinle yaratarak yaptığına, bütün başarıları icad ettiğine inanıyorsun. Hakkın sana verdiği vazifeyi unutuyor, kendini malik ve hakim tanıttirmek istiyorsun. Öte taraftan etrafın arzularına uymaz, dış kuvvetler seni mağlup etmeye başlarsa, o zaman da kendinde hasret ve hüsrandan , acz ve yeisden başka birşey görmüyorsun. İşin yolunda, muvaffakiyet ve muzafferiyet yanında olunca hep, işlerin aksi, ters olduğu zamanında ise , kaderin cebri altında oyuncak bir hiç diye iddia ettiğin o sen, bunlardan hangisisin? Hep misin, hiç misin? Ey Adem oğlu, siz ne hepsiniz ne de hiçsiniz , herhalde ikisi arası birşeysiniz.” [4]

İnsanoğlunun evrendeki orta bir mevkiye bulunduğunu anlatmak için verdiğimiz bu örnekler, **“Görmediniz mi Allah göklerde ve yerde bulunan herşeyi sizin emrinize verdi”**[5] ilahi ölçüsüyle birleştirilince insanın evrenin bir özü,

özeti olduğu sonucuna ulaşırız. Bu mukaddimeden sonra fiziksel olaylarla sosyal olayların önemli kesişim noktalarından örneklemelerimize geçmek istiyorum:

HAREKET

Maddi varlıkların bütününde biz hareketi görmekteyiz. Atom çekirdeği, elektronlar, atomlar moleküller, gezegenler ve güneş sistemleri hep hareket halindedir. Madde için hareketsizlik ölümdür. Bir nazariyeye göre kara delikler bu şekilde teşekkül etmiştir [6]. Cemiyetler için de öyle değil midir? çalışmayan, ilerlemeyen, aşkını ve vecdini kaybetmiş insanlar ve toplumlar bugün ölü değilse bile ölmeye mahkum değiller midir? **“İşleyen demir pas tutmaz”** diyen atasözümüz gibi **‘Akar su pislik tutmaz’** diyen atasözümüz de herhalde bunu anlatmak için söylenmiştir. ikinci atasözümüz bile bilimsel açıdan belli bir yere kadar doğrudur. Çünkü su akarken devamlı hava oksijeniyle temas eder. Böylece suyun içinde çözünmüş olan oksijen birçok mikrobun yaşamasına son verir.

ZIT ÇİFTLER

Allah’ın kainatta maddi nesnelere zıt çiftler olarak yaratması bir tabiat kanunudur. **“Herşeyden iki çift yarattık. Ta ki düşünüp öğüt alalımz”**[7]. Atomda proton ve elektron, elektrikde ise fazlar eksi ve artı zıt işaretleri taşırlar. Manyetik cisimler de iki kutupludur. Hatta biz bir mıknatısı ikiye bölssek yeniden iki kutup oluşur. Hayat bu zıtların tatlı bir muvazenesi, uyumuyla devam eder. Sosyal hayatta da böyledir. Hak ile batıl, güzel ile çirkin, adalet ile zulüm, iyi ile kötü, sevgi ile nefret, iman ile küfür hep birbirinin aynasıdır. Birisi ancak diğerinin yanında anlam kazanır. Burada sözü büyük mutasavvıf Mevlana’ya bırakmak yerinde olur:

“O önüne ön olmayan buyruğun hükmünce dünyanın bütün parça, buçukları, çift çifttir; her biri de kendi çiftine aşıktır.

Alemde her parça buçuk , kendi çiftini diler; tıpkı kehlibarın saman çöpünü dilemesi, çekmesi gibi.

Gökyüzü,yeryüzüne merhaba der; seninle ben kehlibarla saman çöpü gibiyiz.

Arifin nazarında gökyüzü erkek, yeryüzü kadındır. Göğün verdiği yer alır, besler.

Yerin harareti azaldı mı gök hararet yollar, rutübeti bitti mi rutübet verir.

Gökyüzü, kadını beslemek için kazanç peşine düşen erkekler gibi yeryüzünün çevresinde döner durur.

Yeryüzü ise hanımlıklar etmede, doğurduğu çocukları emzirip yetiştirmektedir.

Bu birlikte alem beka bulsun diye Tanrı erkekle kadına da birbirlerine karşı meyil verdi.

Her cüz'e de diğer bir cüz'e meyil verdi. İkinin birleşmesinden birşey doğar, birşey vücuda gelir.

Gece de gündüzle böylece sarmaş dolaştır; görünüşte ayrıdır ama gerçekte birdir, birleşmiştir onlar." [8]

Büyük şair Necip Fazıl da çok çarpıcı bir ifadeyle anlatır bu zıtlığı:

Biri aşk biri nefret: bizim kanadımız çift
Ateş saçmalı ki nur, erisin kapkara zift

ORANTI

İki türlü orantı olduğunu hepimiz biliyoruz: Doğru orantı ve ters orantı. Doğru orantıya bir örnek olarak 'bir cismin ısındıkça hacminin genişlemesini' verebiliriz. Elektrik tellerinin yaz aylarında genişleyerek uzadığını hepimiz görürüz. Burada bir enerji yani kudret tezahürü olan ısı, maddenin nüfuz sahasını artırmaktadır. İnsan da ekonomik gücüyle, ilmiyle, ahlakıyla, toplumda daha itibarlı bir konuma gelmekte, yani nüfuzu artmaktadır. Aynı şey, devletler ve milletler için de geçerlidir. Bilim ve teknolojiye, ahlakda, ekonomide, askeri sahada daha üstün olan cemiyetler daha büyük nüfuz sahasına sahip olmaktadır. Fizikte kuvvet, $F=m.a$ formülüyle verilir. Bir cismin kuvveti hem kütlesiyle hem de ivmesiyle yani hareket gücüyle doğru orantılıdır. Başımıza düşen bir dolu tanesiyle büyük bir buz parçasının etkisinden hangisinin fazla olacağını hepimiz tahmin edebiliriz. Ancak tabancadan çıkan 10 g.lık bir kurşunun etkisi bu ikisiyle de mukayese edilemeyecek kadar fazladır. Çünkü ivmesinin büyüklüğü onun etkisini artırmaktadır. Sosyal olaylarda da biz bu kanunun işlediğini görmekteyiz. Nüfus kütle olarak bir kuvvet kaynağıdır. Ancak bu nüfusa hareket kazandıracak, ivme verecek liderler, aydınlar, teknokratlar, kurmaylar, bilim ve sanat adamları, din adamları olduğu zaman, kütlenin yani nüfusun bir kuvveti vardır, aksi halde yoktur veya önemsenmeyecek düzeydedir. Liderler, aydınlar, teknokratlar, bilim ve sanat adamları, hatta din adamları bir kütleyle dayanmadıkları zaman onların ivmesinin bir güce dönüşmesi ihtimali de zayıftır. Demek ki bizim yaklaşık yüzelli yıllık tarihimizde halk aydın kopukluğu beraberliğe dönüştürülebilirse o zaman Türk millet ve devletinin gücünden bahsedebiliriz. Bu konuda önemli mesafeler alınmıştır, ancak daha katedilecek çok yolumuz vardır. Şairin dediği gibi;

Perdenin ardı perde, perdenin ardı perde,
Bir siper aşıldıkça, bir siper var ilerde !

Fiziksel ve sosyal olaylardaki ters orantı ise Nasrettin Hocamızın helva fıkrasını bizlere hatırlatmaktadır. Evde un bulunur, şeker bulunmaz; şeker bulunur, yağ bulunmaz; hepsi birarada bulunduğu ise Hoca evde bulunmaz. Bir şeyi elde ederken, başka birşeyden mahrumiyet! Fizikte bir gazın hacmi ile basıncı ters orantılıdır. Heisenberg belirsizlik prensibinde çok hızlı hareket eden cisimlerin kütlesi ile yerlerinin belirlenmesinde bir ters orantı vardır. Bazı TV alıcılarının sesi ile görüntüsü ters orantılıdır. Ses düzelir, görüntü gider; görüntü düzelir, ses gider. Bir grup içindeki element atomları büyüdükçe deformasyonları yani bozunmaları artar. Büyüklük ile kararlılık ters orantılıdır. Çekirdekler için de böyledir. Büyük atom çekirdekleri radyoaktif bozunmaya uğrar. Sosyal hadiselerde de benzeri bir ters

orantı vardır. İmamı Maverdi'den alarak ifade edeyim: “ *Allahü teala parayı zelil etti, ilmi aziz kıldı. Zelil olan bir şey ile aziz olan birşey ekseri birarada olmaz*”, diyor bu muhterem alim. İşte burada özellikle idealist insanların çok dikkatli olması gerekmektedir. “Ah, bir maddi gücüm olsa, makam ve mevki sahibi olsam, neler yaparım” diyen idealist insanların, o maddi güce eriştikten, makam ve mevki sahibi olduktan sonra nerelerde olduklarını acı acı görmekteyiz. Çağdaş hikayeciliğimizin büyük ismi Mustafa Kutlu'nun ‘*Ya Tahammül, Ya Sefer*’ kitabı, bu acıklı durumumuzun çok güzel örneklemeleriyle doludur [9]. Daima o kitabın bir yerindeyizdir. Elli yaşında kaç tane ‘dava delisi Kerim’ vardır aramızda, kaç tane ‘Murat ağabey’ vardır? “*Bizim hareketimiz, mes’uliyet hareketidir. Davamız hayata uymak değil, hayatımızı Hakk’a uydurmaktır*” diyen kaç tane ‘muhterem dost’ vardır aramızda? Sosyal hadiselerde ters orantının daha birçok misali vardır. Küçük bir cemaat kitleleşmeye, küçük bir müessese büyümeye başladığında deformasyon başlamış demektir. Hatta ve hatta küçük bir kasaba şehirleşmeye doğru geçerken aynı deformasyon yaşanır. Ahlaki açıdan yaşanır, çevre açısından yaşanır, daha pek çok açılardan yaşanır. Tek bir insan için bile ters orantı hayatın hemen her safhasında karşımıza çıkar. Parası olur, sıhhati yoktur; sıhhati vardır, parası yoktur; her ikisi de vardır, ailesinde, işyerinde, yaşadığı şehirde, ülkesinde huzur yoktur. Beyt sanki bu sıkıntılı ifade etmek için söylenmiş gibidir:

Afeti gamdan acerb dünyada kim azadedir
Herkesin bir derdi var, mademki ademzadedir
Bir hümayı zevki bin sayyadı gam takibeder
Böyle bir mevhumu bilmem, halk neden üftadedir.

DENGE

Fiziksel ve sosyal sistemlerin ortak yönlerinden biri de dengedir. Fiziksel denge, kimyasal denge ve sosyal denge. Önce “*Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri bizim yanımızda olmasın. Ama biz onu bilinen bir ölçü ile indiririz*” [10] ve “*Güneş ve ay da bir hesapla cereyan etmektedir*” [11] mealindeki ilahi manayı düşünelim. Dünyamızdaki herşey, bizim hayatımızı esas olarak tanzim edilmiş gibidir. Dünyanın güneşe uzaklığından tutun, atmosferin bileşimi, yerkabuğunun bileşimi, hayatın su üzerine bina edilmesi, suyun çözme gücü, erime ve kaynama noktası, diğer maddelerin aksine dipten değil üstten donma gibi özellikleri, yerkabuğundaki elementlerin bolluğu, elementlerin belli oranlarda bulunması [12] tabiatdaki karbonun devri, azotun devri mükemmel olarak işleyen bu sistemin örneklerinden birkaçıdır. Tabiatdaki denge durağan değil, dinamik bir dengedir. Suyun 100 santigrat derecede kaynadığını hepimiz biliyoruz. Peki 25 santigrat derecede balkona asılan çamaşırın nasıl kurduğunu merak ettiniz mi? Bu olay kaynama ile değil ‘buharlaştırma’ ile olmaktadır. Bir sıvının buharlaşması kendisinin temas halinde olduğu atmosferin o sıvı buharı ile doyumuna kadar devam eder, doyumdan sonra denge başlamıştır. Atmosferden sıvıya, sıvıdan atmosfere geçiş biteviye devam eder. Atmosferde ıslak olarak bıraktığımız çamaşır üzerindeki su da, atmosfer su buharına doyuncaya kadar buharlaşmaya devam edecektir. Erzurum’da bu yönden şanslıyız, çünkü havadaki bağıl nem oranı düşüktür, doygunluktan uzaktır. Dolayısıyla buharlaşma hep atmosfere doğru olmaktadır. Trabzon’da ise atmosferdeki bağıl nem oranı yüksek olduğundan, birçok kere bizim, akşam kurutma makinesinden çıkararak üzerimize örttüğümüz battaniye, sabah kalktığımızda ıslaktır. Aynı şey kimyasal olaylar için de geçerlidir. Havadaki

onbinde dörtlük karbondioksit gazı nasıl sabit kalmaktadır? Karbondioksitin atmosferdeki kısmi oranı arttıkça kısmi basıncı da arttığı için sularda znmek suretiyle denizlere ve gllere geçmekte denizlerde bikarbonat ve karbonat olarak muhafaza olmakta, atmosferdeki oranı azaldığında ise deniz ve gllerden serbest hale gelerek atmosfere geçmektedir. Fiziksel veya kimyasal olarak dengede olan bir sistem üzerine dışarıdan bir etki yapıldığında durum ne olur? İşte bu konuda meşhur bir ilke var: ‘Le Chatelier ilkesi’. **Dengede olan bir sisteme dışarıdan bir etki yapıldığında sistem bu etkiyi minimuma düşürecek şekilde kendini değişikliğe uğratur.** Mesela basıncı artırılan bir kimyasal sistem kendi öz basıncını düşürerek yani molekül sayısını azaltarak bu etkiyi azaltmaya çalışır. Çünkü bir gazın basıncı molekül sayısı ile doğru orantılıdır. Bu ilkeden faydalanarak amonyak üretimi gibi birçok faydalı kimyasal proses geliştirilmiştir.

Sosyal dengeye gelince... Her toplum kendi genel düzeyine uygun olarak idarecisini, alimini, sanatkarını bulur. Bu bir dengedir. Osmanlı’nın zirve dneimine ait bu tasvir Mehmet Niyazi zdemir’in: **“Padişahı Kanuni, veziri Sokollu, şeyhulislamı Ebussuud Efendi, kaptanı Barbaros Hayrettin Paşa, sanatkarı Mimar Sinan, şairi Fuzuli ve Baki, adamların hepsi büyük. Düştü m de hepsi beraber düşüyor azizim”** demişti, stad [13]. Sözü yine Mevlana’ya bırakalım:

“Kaderin hükmüne karşı pek boşboğazlıkta bulunma, eşeğin gövdesi, eşeğin kulağına layık.

Organlar, gövdelere uygundur; sıfatlar canlara göredir.

Her canın sıfatı, o canı yaratan Tanrı tarafından, ona uygun olarak yaratılmıştır.

Gzelde, irkinde, sıfatlar cana uygundur hep... Tanrı’nın yazdığı harfler, hep uygundur, hep yerli yerinde. “[14]

Fiziksel sistemlerdeki meşhur an eğrisini topluma uygulayabiliriz. Sürekli tabanda büyük bir kitle vardır, ileri ve geride kalanlar azınlıktır. Bazıları sürekli ne çıkar, veya zirveyi zorlarken, bazıları da sürekli geride kalır. ‘Le Chatelier ilkesi’ tarihin her devrinde çıkar karşımıza. Roma hristiyanlığa teslim olurken, kendi bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Büyük Fransız İnkılabı’nın estirdiği cumhuriyet rüzgarlarından birçok krallık meşrutı rejimlere geçerek korur talarını! Tanzimat, Osmanlı’nın kendi g ve kudretini yeniden kazanabilmek için başlattığı batıcı reformların adıdır! 1917 Komünist İhtilali kapitalizmin insani ve sosyal bir yön kazanmasına neden olur! İkinici Dünya Savaşı’nı müteakiben Rus yayılcılığı ülkemizdeki tek parti rejimini çok partiye tebeddül ettirir! Dışarıdan gelen etkiyi azaltmak için sosyal sistemler de kendilerini değiştirmektedirler!

Siyasi dengeyi ise Yavuz Sultan Selim tasvir ediyor, sözü şöyle: “Bu dünya bir padişah için çok, iki padişah için az”. Tek kutuplu bir dünya olamayacağının nefis bir tesbiti! Çünkü teklik yalnız Allah’a yaraşır. Daha şimdiden tek kutuplu bir dünyanın karşılaştığı sıkıntılarını hepimiz hissediyoruz. Körfez’de gördük, Bosna’da ve Çeçenistan’da görmekteyiz. Ancak bunu görenler yalnızca bunun acısını çeken

müslüman toplumlar değil. insaf sahibi batılılar da bunu görüyorlar: Fransız aydınlarından biri konuşuyor:

-Demokrasiden çok bahsettiniz. Modern demokrasiler de çok değişti. Medya demokrasisine dönüştü. 68'lilerin anladığı gibi bir demokrasi var mı artık?

-"Demokrasi varış noktası değil, başlangıç noktası bir temeldir. Başlıbaşına amaç değildir. Rüya vizyon, serüvendir demokrasi. Gün ve gün yaşanan bir serüvendir. Bunu başka bir sistemde yapamazsınız. 60'larda 70'lerde biz demokrasinin nihai ve mutlak amaç olduğuna inanmıştık. Çünkü demir perdenin emin tarafındaydık. Sonra öte tarafın üzerinde bir zafer kazandık. Komünizme karşı oynanan oyundan muzaffer çıktık. Ama biz de yenildik. Çünkü zaferden sonra artık birbirimize söyleyeceğimiz birşeyimiz olmadığını keşfettik. Siz öyle değilsiniz bakın. İslam ülkelerindeki halklar, batının yalnızlığını hissetmiyorsa, Tanrı'nın varlığını hala hissettikleri içindir bu. Ona yakarabilirler, onunla konuşabilirler. Bu, batıda kayboldu. Onun için siz bizim zenginliğimizsiniz, sizden öğreneceklerimiz var diyorum. Dayanışmayı, aile bağlarını, yeniden insan olmayı öğrenebiliriz belki sizden. Aramızda bir tamamlayıcılık var. Ayrıca Avrupa'da paradoksal bir rolünüz var. Irkçılığa karşı bir panzehir olacaksınız bizim için.. Avrupa'yı kendi içine dönük bir kale olmaktan kurtaracaksınız. Bundan çok korkuyorum. Irkçılığın 2. Dünya Savaşı benzeri bir dönüş yapmasından çok korkuyorum." [15]

DÜZENSİZLİK VE DÜZEN (ENTROPİ NEREYE KADAR?)

Entropi de fiziksel ve sosyal sistemlerin önemli kesişim noktalarından biridir. Bir sistemin entropisinin (düzensizliğinin) artması onun enerjisini düşürür ve bu olay geriye dönüşsüzdür. Başka bir deyişle, kendiliğinden vukubulan bütün fiziki değişmelerin hepsinde entropi artışı olur. Bütün değişmeler artan entropi, artan düzensizlik ve artan gelişigüzellik yönünde, yani bozulmaya doğrudur. Böylece evrenin düzensizliği devamlı artar. Mesela açıkta bıraktığımız eter uçar gider ve bir daha geriye dönmez. Çaya attığımız şeker suda dağıldıktan sonra bir daha yeniden katılarak kristal şekere dönüşmez. Evimizde kırılan bir tabak, fincan, bardak gibi porselen ve cam eşya kendiliğinden biraraya gelerek hizmetimize girmez. Ne kadar itinalı giyersek giyelim elbisemizin rengi solar, yıkandıkça çeker ve yırtılmaya başlar. Termodinamik yasalarına göre entropi kaçınılmazdır, diğer bir deyişle evrenin düzensizliği sürekli artmaktadır[16]. Ya sosyal entropi? İki bin yıl öncesinde yazılmış bir papirusta, insanlarda doğruluk kalmadığı, ahlakın sürekli bozulduğu yazılıyormuş. ***Dedelerimizi, babalarımızı dinlerseniz; "Nerede şimdi eski insanlar? Küçüğe sevgi, büyüğe saygı unutuldu. Ticarete doğruluk kalmadı. Sılayı rahm unutuldu. Kazançlarda bereket kalmadı. Edep kalmadı, haya kalmadı. Gelenler gidenleri aratıyor."*** Böylece toplumlar da sosyal bir entropi kanununa bağlı olarak sürekli düzensizliğe, bozulmaya doğru gidiyor! Kapağını açık bıraktığımız eter uçup gidiyor; doğru! Geriye de gelmiyor; doğru! Peki bu buharlaşan denizler atmosferin belli yerlerinde nasıl oluyor da bulutları oluşturuyorlar? Bu bulutlardaki su molekülleri hiçbirimizin kafasını yarmayacak şekilde kar tanecikleri, yağmur tanecikleri oluşturarak yeryüzünü rahmete gark ediyor!.. Sosyal olaylar için söyleyecek olursak, nasıl oluyor da düzensizliğin içinden yeni düzenler çıkabiliyor. Küfrün en şiddetli olduğu zamanda peygamberler, fetret devirlerini müteakip Çelebi Mehmet'ler, Mondros'un arkasından bir Milli Mücadele, Sevr'in arkasından Lozan,

ülkemiz için söyleyecek olursak, kaos diyebileceğimiz 70'li yılların arkasından 80'lerde otoriter bir idare nasıl doğuyor? İşte burada muazzam bir kanunla karşı karşıyayız. Bu kanun bir velinin ifadesiyle aynen şöyle: **“Haddini aşan herşey zıddına döner”**[17]. Marx kapitalist bir toplumdaki çıkmıştır. Aytmatov, Gorbaçov, Elçibey, Dudayev de komünist bir toplumdaki. “Denizler durulmaz dalgalanmadan” der bir Türk şairi. Batılı bir şair, Schiller de başka türlü ifade eder bunu:

*"Berraklığı karışıklık getirir,
Ve hakikat uçurumda oturur" [16]*

KIYMET HÜKÜMLERİ

Müsbet bilginin kıymetini, hangimiz üstad Necip Fazıl'dan daha sanatkarane ifade edebilir:

“İslam müsbet bilgiler manzumesini dünyaya değer verdiği nisbette kıymetlendirir. Nasıl dünyanın değeri hakikatte sıfır, fakat ahirete ekim sahası olmak bakımından namütanahi ise, müsbet bilgiler de, ruh değerleri önünde adi ve sefil oyuncaklar tezgahı, fakat ebedi hayat işçilerinin hamle ve hareket vasıtası olarak hudutsuz kıymettedir.

Memuriyeti ötelere fethetmek olan insanın önce bu dünyayı fethetmesi, veya sadece dünya fatihlerinin esiri olmamak için fatihliği elinde tutması, buna da müsbet bilgiler marifeti yolundan ulaşması, memuriyeti icabıdır.” [18]

Sosyal bilgilerin kıymetini de Garp'dan, ‘iki popüler yazar’dan dinleyelim:

“21.Yüzyılın en heyecan uyandırıcı atılımları, teknoloji sayesinde değil, insan olmanın ne anlama geldiğinin daha iyi anlaşılması sayesinde gerçekleşecektir.

“Bilim ve teknoloji bize yaşamın anlamını söyleyemez. Yaşamın anlamını ancak edebiyat, sanat ve tinsellik [ruhilik, manevilik] aracılığıyla kavrayabiliriz.” [19]

Düşünce dünyamızın büyük ismi Cemil Meriç "Hangi ilmi hakikat, bir kabile dininin bile nass'larından daha sıcak, daha doyurucu" [20]; derken, ilim dünyamızın büyük ismi Prof. Erol Güngör de “Bu satırları ben yazmış olsaydım kendimle övünürdüm” [21] demektedir. Kelam-ı kibar kibar-ı kelamest ‘büyüklerin sözleri sözlerin büyüğüdür’.

HAKİKAT VE AYDINA DÜŞEN

Hakikat nedir? ‘Hakikate götüren yol, hakikate ulaştıran ilim hangisidir’ sorusuna **“Hakikat de ne; Hakk'ın muradıdır hakikat”**[22] diyen Necip Fazıl'ın yanında Cemil Meriç'in cevabını da hepimizin her zaman nazarı dikkate almamız gerekir:

*“Dışarıda bir deli haykırıyor: “Hakikati söyle!” Hangi hakikati?
“Her mabut bir devrin hakikatiydi. Deva'lar dev oldular. Ahuramaz da öldü, Zeus nerede?”*

“Hakikat, kaderin imzasız mektubu”[23]

“Hakikat, binbir cepheli, binbir görünüşlüdür”, “aydını yapan, ‘uyanık bir şuur, tetikte bir dikkat ve hakikatin bütününi kucaklamaya çalışan tecessüs ’tür”[24].

Tanıştığım bir adama hangi dünya görüşüne mensupsunuz diye sormuştum: Demişti ki, " Ben hem Türkçüyüm, hem sosyalistim, hem de tasavvufçuyum." "Türkçülük ile sosyalistlik birarada nasıl oluyor?" dedim. Dedi ki: "Tanrı beni Türk milletinin bir mensubu olarak yarattığı için Türkçüyüm. İnsanların mutluluğunu sosyalizmde gördüğüm için sosyalistim." "Peki tasavvuftaki mensubiyetiniz hangi tarikata?" dedim. Dedi ki " Tasavvuf görüşüm kendime aittir. Tanrı güzeldir. Ve yarattıklarına güzelliğiyle tecelli eder. Tanrı'nın güzelliklerle donattığı bu evreni bizler çirkinleştirmemeliyiz."

Benim fen bilimleri ile sosyal bilimleri kesiştirip ortak noktalar bulma gayretim de işte bu adamınki gibi. Geliniz, 'asrımız ihtisas asrı', 'vakit bulamıyorum' gibi bahanelerin arkasına sığınmayalım, amatörce de olsa uzmanlık alanımızın dışındaki ilim dallarından da birşeyler öğrenelim. Bazı görüşlerimizi müsbet bilimlerden, bazı görüşlerimizi içtimai bilimlerden alalım; bazı görüşlerimiz de 'kendimiz'e ait olsun!

***AÇIKLAMA VE TEŞEKKÜR:** Bu çalışma değerli sosyal bilimci dostlarım Prof. Dr. Feyzullah Eroğlu ve Mustafa Kök'ün teşvikleriyle hazırlanarak 5 Mayıs 1995 tarihinde Erzurum Türk Ocağı'nda sohbet olarak sunulmuştur. Makale içindeki ayet mealleri değerli ilahiyatçı Yrd.Doç.Dr. Ali Eroğlu'nun yardımlarıyla yazılmıştır. Kendilerine çok teşekkür ederim.

DİPNOTLAR:

1. İsmet Özel, Şiirler 1962-74, Yeryüzü Yayınları, İstanbul, 1980, s.138.
2. Necip Fazıl Kısakürek, O ve Ben, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul,1992, 8. Baskı, s.166.
3. Bu konuda son yıllarda önemli tartışmalara neden olmuş soğuk füzyon olayını hatırlatmakta fayda var. Palladyum elektrot kullanılarak yapılan ağır suyun elektrolizinde harcanan elektrik enerjisinin 4 katı fazlasının elde edildiği gözlenmiştir. Termodinamik yasalarla çelişik olan olay çekirdek tepkimelerine atfedilmişse de bu enerjiyi karşılayacak radyoaktif sayım gözlenmemiştir. Konu üzerinde araştırma yapan bilim gruplarını ikiye bölen soğuk füzyon bizim gibi seyirciler için hala esrarını muhafaza ediyor. Konuyla ilgili bilimsel araştırma makalesi için bakınız: M. Flaichmann, S. Pons, M. Hawkins, Döteryumun Elektrokimyasal Yoldan Elde Edilen Füzyonu (Tercüme), İnsan ve Kainat, 1989, sayı 45, s. 40.
4. S. Abdülhakim-i Arvasi, Bir Üniversiteliye Cevab, (M. Sıddik Gümüş, Seadet-i Ebediyye), Hakikat Kitabevi, İstanbul, 1994, 58. Baskı, s. 73.
- 5 Lokman, 31/20.

6. Kara delikler kainatın büyük sırlarıdır. Kara deliklerin , yıldızlar ölüp kendi içlerine doğru çöktükleri zaman oluştuğu tahmin edilmektedir. Daha geniş bilgi için bakınız, Kara Delikler, İnsan ve Kainat, 1986, 6. Sayı, s.40.

7. Zariyat 51/49

8. Mesnevi III/b.4401, vd.

9. Mustafa Kutlu, Ya Tahammül Ya Sefer, Dergah Yayınları, İstanbul, 1992, 3. Baskı.

10. Hicr, 15/21.

11. Rahman, 55/5.

12. Yerküremizde demir bol olarak bulunduğu halde (% 6.2), altın nadir bulunan bir elementtir (Bir milyarda 4). Bakınız: J.D. Lee, Concise Inorganic Chemistry, Chapman and Hall, Londra, 1991. Tam tersi olsaydı, altın ile bugünkü medeniyetimizi kurup kuramayacağımız ciddi olarak tartışılabilir. En basit bir örnek olarak, yumuşak bir metal olan altın alaşım yapılarak sertleştirilse bile, acaba çok katlı binaları taşıyabilir mi? Araştırılması gereken bir konudur. .

13. Bir Erzurum seyahatında, Lala Paşa camisinin mimarisinden etkilenerek ifade ettiği bu sözleri üstad Mehmet Niyazi Özdemir'in kendisinden dinledim.

14. Mesnevi, III Cilt/ b.2773, vd.

15. Nilgün Cerrahoğlu'nun Fransa'nın önde gelen sol aydınlarından ve Mitterand'ın bakanlarından olan Bernard Kouchner ile yaptığı bu röportaj 2 Nisan 1995 tarihli Milliyet Gazetesinde yayınlanmıştır.

16. Entropi hakkında şüpheli ve sanatkarane bir değerlendirme için bakınız: Şahin Koçak, Kaos Ya Da Doğurgan Bir Düzensizlik, Bilim ve Teknik, 1994, 325. Sayı, s.5.

17. Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e, 1974, s.167.

18. Necip Fazıl Kısakürek, İdeolocya Örgüsü, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1973, s. 127-128.

19. John Naisbitt ve Patricia Aburdene, Megatrends 2000 (Tercüme: Erdal Güven), Form Yayınları, İstanbul, 1990, s.16 ve s.247. Megatrends 2000'in orijinal İngilizcesini ne yazık ki Erzurum'da bulamadığım için, tinselliğin hangi kelimenin karşılığı olarak çevrildiğini bilemiyorum. Ancak TDK sözlüğünden alarak tinsellik kelimesi karşılığına ruhilik ve manevilik açıklamasını koydum.

20. Cemil Meriç, Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, 10. Baskı, s.296.

21. Erol Güngör, Bu Ülke Bir Acaib Ülkedir (Erol Güngör, Sosyal Meseleler ve Aydınlar), Ötüken Yayınevi, 1993, 1.Baskı, s. 156.

22. Necip Fazıl Kısakürek, Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1991, 17. Baskı, s.307.

23. Cemil Meriç, a.g.e., s.288

24. Alev Alatlı, Cemil Meriç'i Anlayabilmek, Türk Edebiyatı, 1987, 166.sayı, s.21.